

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת נשא תשע"ב

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagithen@neto.net.il

הנושא: רבי יהושע מול רבי אליעזר – חסד מול דין

וכמו שמצינו אצל גדולי ישראל, שהרה"ק מרופשיץ ז"ע אמר: כי בשעה שבא חסיד בפעם הראשונה אל החווה מלובלין, היה מוציא את נשמתו מקרבו ומטהר אותו, ומסיר ממנה כל רבב. ואחר כך מחזירה כמו שהיתה בשעה שנולד (קיצש"ע עם פירוש באר יעקב חיים עמוד צ'). אבל מה שקורה שבינתיים הרב עצמו מתלכלך, ולכן קירות ביתו היו שחורים.

סיפר כ"ק האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א, להרה"ק מקאליב ז"ע היו חסידים בעלי מדרגה וביניהם הרה"ק רבי אברהם מנאנאש ז"ע והרה"ק רבי יוסף מנאנאש ז"ע, לפני שנסתלק הרה"ק מקאליב ניגשו אליו ושאלוהו על מי הוא מניחם, השיב להם רבם, תלכו לרבי שיכול להוציא מהאיש את נשמתו ולנקותה ולהחזירה לו.

לאחר פטירת רבם הלכו לחפש להם רב אחר, בין היתר היו אצל אחד מן הצדיקים וראו כי יהודי לחוטא מגיש לפני הרב "קויטל" ובו הוא מפרט את חטאיו הרבים. והיו חפצים מאוד לראות מה תהיה תשובתו של הצדיק והמתינו עד למחרת וראו שהצדיק כתב לו דרך תשובה קשה מאוד, והבינו שהאיש לא יוכל לעשות תשובה זאת וחלילה ידח לגמרי. נגשו אליו ואמרו לו שהם נוסעים עתה להרה"ק מרופשיץ ז"ע והם קוראים לו לבוא עמם, והסכים האיש ונסע עמם.

כשנכנסו להרה"ק מרופשיץ ז"ע, שאל אותם מי האיש הנלוה אליכם, וסיפרו כל הנעשה עמו ומה שהשיב לו הצדיק הנ"ל. אמר להם הרה"ק הלוא צודק הוא הצדיק במה שהשיב לו, ופנה לאיש ואמר לו, מה עשה לך הקב"ה שחטאת אליו כך, נפל האיש חלשות ונתעלף. וראו החסידים בעיניהם הזכות איך הרה"ק מרופשיץ מוציא את נשמתו ממנו וניקה אותה מכל טומאה והחזירה לו. ואז נתקשרו אליו בלב ונפש.

זה היה תפקידו של רבי יהושע בן חנניה, לכן, כאשר מצחצחים את הנשמות המלוכלכות על כרחך אתה מתלכלך מכך, לכן מספרת הגמרא במסכת ברכות (כה).

במאמר השבוע ברצוני להתמקד על מעלת התנא רבי יהושע בן חנניה, הגמרא במסכת ערכין (יא:) מביאה, שהוא היה לוי משורר בבית המקדש, מעשה בר' יהושע שהלך לסייע את רבי יוחנן בן גודגדא בהגפת דלתות, אמר לו חזור בך, שאתה מן המשוררים ואני מן המשוערים, ומשורר ששיער במיתה [ואע"פ שמוזכר שם רק סתם רבי יהושע ולא רבי יהושע בן חנניה, אבל הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות מלמד אותנו: רבי אליעזר סתם הנזכר במשנה, הוא רבי אליעזר בן הורקנוס, תלמיד רבן יוחנן בן זכאי. ורבי יהושע סתם, הוא רבי יהושע בן חנניא, תלמיד רבן יוחנן בן זכאי. ע"כ].

ובספה"ק מאור ושמש מביא, כאשר אדם חטא בזמן שהיה בית המקדש קיים, היה עליו להביא קרבן חטאת כדי לכפר על נפשו. והנה דבר ברור הוא שאין הכפרה ראויה רק על ידי הקרבת הקרבן. אלא, יחד עם זאת צריך האדם לטהר את לבו, להרגיש רגשי חרטה על העבירה ולשוב בתשובה שלמה על חטאתו אשר חטא.

ואיך היתה מושגת חרטה זו?

כותב ה"מאור ושמש" (פרשת שמיני ד"ה ויקריבו): "ומצינו בחיבורי קודש כי כהני ה', בבא אדם לפניו לכפר על נפשו, ראו ראשונה להכניע לב החוטא עדי ישוב בכל לב טרם יקריבו הקרבן, ורמזו ללוויים המדברים בשיר לעורר בקול נעים עדי נשבר לב החוטא בקרבו - אז נרצה לו לכפר עליו". ע"כ.

כלומר, שירתם של הלוויים - היא זו שהשיגה את המטרה הנכספת! כאשר נחשף האדם לעומק שירת הלוויים, היה לבו נשבר בקרבו, והיה מגיע לרגש המתאים במאסו את העבירה. ואז, ורק אז, היו הכהנים מקריבים את קרבנו. אלו דברי ה"מאור ושמש"

כלומר רבי יהושע בן חנניה שהיה מהלוויים המשוררים בבית המקדש, תפקידו היה לעורר את ישראל לעשיית תשובה. כלומר, תפקידו היה לקחת את נשמותיהם של ישראל החוטאים לנקות ולצחצחן.

שהלך רבן גמליאל לפייס את רבי יהושע אחר שקיפח אותו בהלכה, ובא לביתו של רבי יהושע בן חנניה וראה כי כותלי ביתו שחורים. ואמר לו רבן גמליאל: "מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה". ענה לו רבי יהושע: "אוי לו לדור שאתה פרנסו, שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים, במה הם מתפרנסים ובמה הם ניזונים".

רבי יהושע תפקידו היה לתקן את ישראל, לקחת אנשים חוטאים ולצחצח את נשמותיהם, לכן נתלכלכו קירות וביתו ונעשו שחורים. זהו גם הטעם שהיה מכוער (תענית ז.) על אף ש"חכמת אדם תאיר פניו", כי הוא עבד בעבודה שחורה של ניקוי חטאיהם של ישראל, עד שנתכער.

דוגמא מובהקת לשיטתו של רבי יהושע שלא לדחות רשעים אלא לקרב אותם, מובאת במדרש (במדבר רבה ה, ט): "עקילם הגר והוא אונקלוס הגר שתירגם את התורה לארמית כמובא במסכת מגילה דף ג. "תרגום של תורה - אונקלוס הגר אמרו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע" אותו דבר מובא בתלמוד הירושלמי (מגילה פ"א ה"ט דף י:) על עקילס: "תירגם עקילס הגר התורה לפני רבי אליעזר ולפני רבי יהושע". נכנס אצל רבו רבי אליעזר. אמר לו [=עקילס לר' אליעזר]: הרי כל שבחו של גר זאוהב גר לתת לו לחם ושמלה? אמר לו: זכי קלה היא בעיניך דבר שנתחבט עליו אותו זקן ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבושי?"

יעקב במסעו לחרן הופך להיות גר בארץ נוכריה, ולכן מבחינתו של ר' אליעזר תפילתו של יעקב היא הדגם הראוי לבחינת סטנדרט העזרה לגר. כמו כן סיפור זה הוא מהדורה נוספת של הסיפור על שלושת הגרים במסכת שבת דף לא. ששמאי הזקן רחה והלל הסכים לקבל. ר' אליעזר מכונה "שמותי" - כלומר, מסבירים תוס' (שבת קל:) שהוא היה מבית שמאי - ולכן הוא ממשיכה של המסורת השמאית גם בסיפור זה.

לאחר מכן "נכנס עקילס לרבי יהושע והתחיל מנחמו בדברים: 'לחם' זו תורה שנאמר 'לכו לחמו בלחמי', 'שמלה' זו טלית - זכה אדם לתורה זכה למצוות. ולא עוד אלא ששמאי בנותיהם לכהונה ויהיו בני בניהם מקריבים עולות על גבי המזבח - 'לחם' זה לחם הפנים, 'שמלה' אלו בגדי כהונה גדולה"

בסיפור זה רבי יהושע מתגלה כמי שממשיך את המסורת של הלל, שהיה מוכן לקבל כל אדם, ולא לדחות אותו.

לכן רבי יהושע הולך בשיטה יותר מקילה, למשל במכילתא (פרשת בשלח אות ט"ז) סובר רבי יהושע שעל אף שיש חשיבות גדולה לנצל כל רגע ורגע ללימוד התורה אבל "שונה אדם שתי הלכות בשחרית ושתיים בערבית ועוסק במלאכתו כל היום - מעלים עליו כאלו קיים כל התורה כולה". ע"כ. כמו כן בניגוד לרבי אליעזר הוא פוסק בפסחים (סה:) לחלק את היום טוב חציו לה' וחציו לך. כלומר חצי יום לאכילה ושתיים וחצי יום ללימוד תורה. ולא כרבי אליעזר שאומר או כולו לה' או כולו לך, לדעת רבי אליעזר אין פשרות

או שאתה תלמיד חכם ועוסק כל היום בתורה, או שאתה תאוותן ויושב ואוכל כל היום.

מצינו שלבד מיום ראש השנה החל בא' בתשרי, הקב"ה נתן לעם ישראל ראש השנה נוסף בא' בניסן, וכמו שכתב השפת אמת (פרשת החודש, תרל"ט), וז"ל: החודש הזה לכם וגו', בניסן גם כן ראש השנה, ויש מחלוקת אי בניסן נברא העולם או בתשרי וכו', ושניהם אמת, וראש השנה בניסן הוא למלכי ישראל, כי תשרי ראש השנה בדין ובבחינת היראה, וניסן ראש השנה בחסד ובחינתו אהבה, ולכן הוא רק "לכם". עכ"ל.

והגמרא במסכת ראש השנה (:) אומרת, שלדעת רבי אליעזר בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות, ולכן עיקר הדין הוא בתשרי. ואילו לרבי יהושע הדין הוא בחודש ניסן. ולמה? רבי אליעזר שהוא דין, סובר שהדין הוא בראש השנה בזמן שיש דין בעולם. אבל רבי יהושע שכולו חסד ורחמים הוא מעדיף שהדין של ישראל יהיה בחודש ניסן שהוא זמן של אהבה וחסד.

ודבר זה נרמז אף בשמם, אליעזר מלשון עזרה ואילו יהושע מלשון ישועה, מה ההבדל בין עזרה ליהושע? עזרה פירושה לעזור יחד עם השני, ואילו ישועה זה הכל מצד המושיע ללא עזרה מצד הנושע. כך רבי אליעזר סובר "מלך עוזר" שהקב"ה עוזר רק למי שעושה כנגדו, היינו שראוי מצד מעשיו לדין. אבל לדעת רבי יהושע הקב"ה הוא מושיע, אף ללא סיוע מצד הנושע ואף אם אינו ראוי לכך.

על פי זה נבין את דברי הגמרא (תענית כה:) "שוב מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה, ירד רבי עקיבא אחריו ואמר, אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים. הווי מרגני רבנן, יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו". כלומר, רבי אליעזר הלך לפי שיטתו שאם עם ישראל אינם ראויים מצד מעשיהם, אזי לא מגיע להם גשמים, ולכן, עם ישראל לא היו ראויים ולא ירדו להם גשמים. לא כן רבי עקיבא שהלך בשיטתו של רבי יהושע, שיש להתנהג עם ישראל לפני משורת הדין, ולהעביר על מידותיו, ולכן נענה.

לכן אומר הילקוט שמעוני (פרשת חוקת רמו תשס"ג): כשמת רבי יהושע נפלה איסטווא (- עמוד) של טבריה. ע"כ. ולכאורה מה הקשר של רבי יהושע לטבריה הרי הוא היה ראש ישיבה בפקיעין שבגליל, כמו שלמדנו במסכת חגיגה (ג.) תנו רבנן מעשה ברבי יוחנן בן ברוקא ורבי אלעזר בן חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין?

אלא אומרת הגמרא במגילה (ו.) למה נקרא שמה טבריה? שטובה ראייתה. רבי יהושע עם עינו הטובה גם על הרשעים, כשנפטר, נפל העמוד של טבריה - של עין טובה. כמו כן רבי עקיבא שהלך בשיטתו של רבי יהושע נקבר בטבריה.

יש לפרש טעם החילוק בין הנהגת רבי אליעזר להנהגת רבי יהושע, שכן על רבי אליעזר בן הורקנוס מובא (פרקי דרבי אליעזר פרק א' ובאבות דרבי נתן פרק ו') שרק בגיל עשרים ושמונה עזב את עבודת האדמה והלך ללמוד תורה. כלומר, עד שהוא השיג את מעלתו הרוחנית, הוא עמל ויגע הרבה, לכן לדעתו אין לתת שכר לאדם שלא עמל ולא יגע. לא כן רבי יהושע אשר רבו רבן יוחנן בן זכאי מעיד עליו במסכת אבות (פ"ב מ"ח) "אשרי יולדתו". והסבר הדברים בירושלמי (במות דף ה: בראש העמוד) מעשה שנכנסו זקנים אצל רבי דוסא בן הרבנס לשאול אותו בענין צרת הבת, וכשראה את רבי יהושע העיד עליו: זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה. ואילו רש"י במסכת אבות (פ"ב מ"ח) מפרש, שהיתה אמו בשעת ההריון הולכת אל החכמים ומבקשת מהם, התפללו על בני הנולד לי שיהיה תלמיד חכם.

לכן לא היתה בו את היגיעה והצער של רבי אליעזר, ולפיכך, הוא בשיטת החסד והרחמים, שיש לוותר אף לחוטאים ולהשפיע עליהם ברכה וישועה.

ולכאורה יש מקום לשאול, שהרי רבי עקיבא אף הוא הלך ללמוד תורה רק לאחר גיל ארבעים, וכדוגמת רבי אליעזר, ומדוע אם כן הלך בשיטתו של רבי יהושע שיש לילך עם ישראל לפנים משורת הדין? אלא שעשרת הרוגי מלכות באו לכפר על חטא מכירת יוסף (כמובא בזהר חדש על רות דף נא.) וכתב מהר"ח בליקוטי ש"ס (סוף מסכת ברכות) שרבי עקיבא בא לתקן את חלק השכינה הקדושה שהצטרפה לשבטים, לכן רבי עקיבא שהוא כנגד השכינה הנהגתו היא של חסד ורחמים, "כי חפץ חסד הוא".

כמו כן מצינו אצל רבי זירא, הגמרא בעבודה זרה (טז:) אומרת, שרב אסי קרא לרב זירא "פתיא אוכמא" כלומר כלי שחור. ורש"י מפרש, שהכוונה היא לכלי שחור, כלי מלוכלך, כי דרכן של תלמידי חכמים שמצטערין על לימוד התורה ואינם מכבסים בגדיהם. ע"כ.

אולם לפי דרכינו יש לפרש, הגמרא במסכת סנהדרין (לז.) מספרת, שהיו בריונים – אנשים חוטאים בשכנותו

של רב זירא והיה מקרבם כדי שיחזרו בתשובה והיו חכמים מקפידים. כלומר, הנהגתו של רב זירא לא מצאה חן בעיני חכמים. מסיימת הגמרא, כשמת ר' זירא אמרו אותם בריונים: עד עכשיו היה הקטן חרוך-השוקים (כיניו של ר' זירא) שהיה מבקש עלינו רחמים, עכשיו מי יבקש עלינו רחמים? הרהרו בלבם ועשו תשובה.

רב זירא שהנהגתו היתה לקרב את החוטאים ולנקותם מחטאם, נקרא "כלי שחור" שגם הוא נתלכלך מאותם חטאים. זהו הטעם שמצינו במסכת חולין (קכב.) שרב זירא מכונה בשם "חסיד" חסיד עניינו לפנים משורת הדין, וזו היתה הנהגתו של רבי זירא כהנהגתו של רבי יהושע בן חנניה לעם ישראל - לפנים משורת הדין, וגם לקבל את אלה שאינם מספיק צדיקים.

איפה נפטר רב זירא? אומרת הגמרא במגילה (ו.) בעיר טבריה, כי גם הוא בבחינה של "טובה ראיתה", וכרבי יהושע.

כמו כן מצינו בעירובין (צו:) שהיה לרב זירא בן שנקרא שמו "אהבה", בקריאת שמו של בנו, ביטא רב זירא את גודל אהבתו לכל אחד מישראל.

לסיום, שתי הגישות הנזכרות של דין ורחמים, היו קיימות גם בעולם החסידות, שיטתו של רבי יהושע להסתכל בכל אחד בצידו הטוב, גם אינו צדיק, מזכירה מאוד את שיטת סניגורן של ישראל הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ז"ע, אשר היה מסנגר תמיד על עם ישראל. אולם שיטה אחרת היתה להרה"ק רבי זאב וואלף מזיטאמיר ז"ע בעל מחבר ספר "אור המאיר". והיה הרה"ק בעל אהבת ישראל מויזניץ ז"ע רגיל לספר, שפעם שבתו חסידיו של הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ז"ע בזיטאמיר אצל האור המאיר, לאחר מכן באו חסיד זיטאמיר ושאלו את חסידי ברדיטשוב אם נהנו מהשבת בצל קורתו של רבם. ענו להם האורחים: "רבכם הוא אדם גדול עד למאוד, אך נפקא מינה יש בינו לבין רבינו, שאצל רבכם אפילו האדם הגדול ביותר לא יצא ידי חובתו בעולמו לבוראו, כיון שמעולם לא קיים מצוות בשלימות כרצון ה', ואילו אצל רבינו בברדיטשוב למדנו שהקב"ה כביכול לא יצא ידי חובתו מלהעניק טובות אף לאיש הפשוט ביותר..."

זמני השיעורים השבועיים של הרב איתי בן אהרן

יום שני	מיקום	שעה
בית הכנסת "משכן כהנים" רח' שדרות הציונות 20, תל אביב		18:15-19:15
בית הכנסת "בורוכוב" רח' אהרן פישל, ירושלים		18:00-19:00
בית הכנסת "תפארת ירושלים לעדת הגורגים" רח' חפץ חיים 29 ירושלים		16:00-16:30

מאמרים אלו יתפרסמו אי"ה בספרי נחלת שדה שיצאו לאור בעתיד אי"ה,

כדי לרכוש את ארבעת החלקים שיצאו עד היום יש ליצור קשר במספר טלפון: 050-4145482